

ELISABET AHO

Talvi ilman aikaa

Talvi ilman aikaa

Elisabet Aho

Talvi ilman aikaa

SAGA Egmont

Talvi ilman aikaa

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2017, 2021 Elisabet Aho and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788727268453

1st POD edition

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13,4 million euros annually to children in difficult circumstances.

Sotilaat, kansat, maat, pois jo tykit pankaa.
Etteivät lapsemme nyt sotaa nää,
viimeinen olkoon tää.

"Joy to the world"

Hoyt Axton

suom. Vexi Salmi

Alttarimatto irrotettiin paikaltaan. Siihen täytyi tarttua varovasti, loimilangat olivat käyneet hauraksi kuin käsiin murtuva sideharso. Matto oli ollut kauan paikallaan alttarin reunalla ja se oli kerännyt pölyä, vaikka kirkkosalia kuurattiin joka viikko. Tomu leijaili valon kajossa ja levisi ilmaan kuin harmaa huntua.

Matto laskostettiin, siitä tuli monta päällekkäistä taitosta ja se kasvoi korkeaksi pinoksi. Taitosten välistä putosi jotain lattialle.

Paperinpala, kirje, taitettu keskeltä kahtia. Kirjoitettu mustekynällä valmiiksi painetulle viivastolle. Paperi oli ollut pujotettuna alttarimattoon. Muuta selitystä ei löytynyt, vaikka se tuntui tipahtaneen kuin tyhjästä.

Kirjeessä oli päiväys, se oli kirjoitettu talvisodan jouluna, joulupäivänä 1939. Käsiala oli siistiä, kaunista ja säännöllistä, kuten tuohon aikaan oli.

Kirjoittaja ei ollut merkinnyt nimeään tai kenelle teksti oli tarkoitettu, mutta hän oli selvästi yrittänyt sanojen avulla jäsentää ajatuksiaan. Riveillä kerrottiin syksyn painostavasta ilmapiiristä, muutamalla sanalla maailman tilanteesta ja mainittiin nimeltä joitakin vanhoja sisaria, jotka muuttivat pois kaupungista sodan alta. Sodan syttymisestä ja kuolleista kirjoittaja kertoi kaihtelematta ja järkyttyneenä. Hän oli ollut nuori, se oli selvää, ja viimeinen lause oli jäänyt kesken, kuin kirjoittaja olisi tullut katumaapäälle, eikä uskaltanut paljastaa sisintään. Jotain paperissa kuitenkin oli, nuoren ihmisen tunnekuohua, jonka saattoi aiheuttaa myös kirjoittamisen ajankohta. Kirje tai mikä ikinä se olikaan, oli vain rykelmä hajanaisia lauseita, mutta jos oli tarpeeksi mielikuvitusta, saattoi hyvällä tahdolla uskoa, että lauseiden taakse kätkeytyi jokin tärkeämpi merkitys, salakieli, joka saattaisi aueta.

Kuinka paperi oli joutunut alttarimaton sisään, sitä ei kukaan tiennyt.

1. luku

Henni rakasti kaupunkia. Rosoisia taloja, hiekkaisia pihoja, ka-peita kujia puutalojen välissä ja kerrostalojen kiviseiniä kaukana keskustassa, missä talot seisoivat tuulta vasten ja suojasivat merltä sataman ja rantakadut. Henni seiso i Töölönlahden rannalla ja aurinko katosi punaisena lahden taakse. Henni oli lukenut lapsena kirjan, jossa aurinko sihahti osuessaan veteen. Hän odotti sihadusta vieläkin.

Oli elokuu ja hyönteiset tanssivat rantapensaikoissa. Hennin kummisedän koti oli Kruununhaassa. Täältä ei näkynyt sinne saakka, mutta Sulo-sedän kodista Henni tiesi, että kerrostalot kät-kivät sisään paraatiportaita ja kyökin takaisia kierrerrappusia, asunnot vetoisia halleja, saleja ja makuukamareita, sokkeloisia käytäviä, kaakeliuuneja, joita piti alinomaa lämmittää ja hellahuoneen kokoisia kylpyhuoneita, kuumavesivaraajia ja jalallisia, korkealaitaisia kylpyammeita. Sekä tietysti kyökkejä, joista ovet veivät kylmäkomeroon, apulaisen ja lastenhoitajan pikkuruisiin huoneisiin ja keittiön takaportaisiin, niihin jännittäviin ja kapei-

siin rappusiin, joissa haisi kaali, tupakka ja kissanpissa, kirskui hiekka ja leijaili tahmea paistinrasva, kun he serkkujen kanssa juoksivat portaita edestakaisin, vaikka heitä kiellettiin. Ylös, alas, nauraen pää kerrosten kierroksista pyörällä. Hauskimmat hetket Helsingissä Henni oli viettänyt tuossa meluavassa perheessä ja sokkeloisissa huoneissa, kun hän oli kesäisin matkustanut Hämeenlinnasta serkkujen luo.

Hän oli pääkaupungissa kuin kotonaan, vaikka täällä kaikki oli suurempaa ja avarampaa kuin tutussa kotikaupungissa, kadut leveämpiä ja talot korkeampia eikä näkynyt sinistä järvenselkää, vaan meren harmaina ja rauhattomina liikkuvat aallot.

Silloinkin oli elokuu kun hän oli raahannut matkalaukkua rautatieasemalta ja kävellyt koko matkan Kaisaniemenkatua Silta-saarenkadulle, ylittänyt Pitkänsillan ja jatkanut ohi Hakaniemen torin Toista Linjaa ylöspäin. Hän ei mennyt Kruununhakaan edes käymään, että ei olisi alkanut epäillä. Sulo-setä, Ulla-täti ja serkut olisivat puhuneet hänet ympäri, serkut varsinkin, ikäisensä äänekkäät ja kaiken tietävät nuoret miehet. Melunneet ja taivastelleet niin paljon, että hän olisi vähintään ryhtynyt miettimään ja pahimmassa tapauksessa perunut päätöksensä.

Henni oli kävellyt sivuilleen vilkuilematta eikä katu tuntunut loppuvan koskaan. Laukku oli ollut pakko laskea välillä maahan. Hän oli kantanut sitä vuorotellen molemmilla käsillään, mutta kumpikin kämmen oli Toisen Linjan puolella välissä punainen, melkein vesirakoilla. Henni oli huomannut raitiovaunukiskot vasta kun katu päättyi. Ne johtivat suoraan pääportin eteen, hän olisi voinut ajella raitiovaunulla koko matkan. Kun vaunu oli samassa kääntynyt kirskuen kulmasta, hän oli melkein purskah-
tanut itkuun, että oli ollut niin tyhmä.

Kotona kukaan ei ymmärtänyt. Isä, Hämeenlinnan kaupungin

lääkäri, ei ymmärtänyt alkuunkaan, miksi hän halusi lähteä sairaanhoitajan oppiin Diakonissalaitokselle, miksi ei Marian sairaalan hoitajatarkouluun. Äiti oli kääntänyt päänsä pois ja toistanut uudelleen ja uudelleen, mene Sulo-sedän luo, jos välttämättä tahdot Helsinkiin. Koko kesän hän oli yrittänyt selittää, että hänestä tulisi sairaanhoitaja, mutta he eivät kuunnelleet, eivät usko-neet, että diakonissat olivat sairaanhoitajia.

Siitä oli kolme vuotta. Kuinka ihmeessä hän oli selvinnyt oppilasvuodesta? Silloin oppilaat eivät saaneet istua illalla potilas-saleissa tekemässä käsitöitä tai lukemassa kirjaa potilaille, silloin he uurastivat aamuvarhaisesta myöhään iltaan kunnes kaatuivat sänkyihinsä niin väsyneinä, että yhtäkään ajatusta ei ehtinyt vilahtaa mielessä ennen pudotusta pimeään. Silloin kaikki päivät olivat pesemistä ja kuuraamista, alusastioiden tyhjentämistä ja loputonta siivoamista. Silloin johtajattarena ei ollut vielä viisasta Elsa Wennervirtaa Sortavalasta.

Aurinko laski ja elokuun lämmin pimeä osui Henniin ja hän kiiruhti portista sisälle. Punatiilinen sairaala korkealla kalliolla, kirkko ja sisarkoti, tutut jykevät talot rinnakkain ja keskellä pihaa matalalla mäennyppylällä lastensairaala parvekkeineen. Pääportin vieressä oli kerrostalo, jossa asuivat pastori ja lääkärit perheineen. Pihalla oli talousrakennuksia ja uloimmassa kulmassa Helsinginkadun mäen varressa vanhainkoti vaaleaa kiveä, erkeri-ikkunat Helsinginkadulle.

Sairaalan vierestä kulki junarata. Junat kolkkasivat ohi ja paksu vaaleanharmaa savu leijaili pihalle asti. Radan kalkkeeseen ja savupilviin tottui niin, että tuskin huomasi niitä. Alhaalla Helsinginkadun kulmassa oli vanhan sisar Hian notkuva puutarha ja junaradan alla vietti jyrkkä rinne kohti puiden välissä väikyvää Töölönlahtea. Mäenrinteessä oli kolmikerroksisia huviloita

koristeellisin puuleikkauksin. Yksi rinteen huviloista oli kehitysvammaisten lasten koti, Rinnekoti. Alhaalla Helsinginkatu alitti rautatien. Vanhat sisaret kertoivat, että Helsinginkadun paikalla levisivät ennen perunapellot ja juuresmaat, ne jäivät alle, kun Helsinginkatu räjäytettiin peruskallioon.

Henni astui sisälle sairaalan ovesta ja pyyhki jalkansa kynnysmattoon.

2. luku

– Isä, tuleeko sota?

Kaupunki kipristeli yön jälkeen huurteessa. Oli sunnuntai-aamu ja Majlen kiersi isän kanssa Töölönlahtea.

Isä ei hiljentänyt vauhtia, sipaisi vain pari kertaa leukapartaansa.

– Toivotaan, että ei tule.

Isäkään ei siis tiennyt, mutta isä oli rehellinen, ei ainakaan kieltänyt, vaikka oli tarvinnut parran sukimisen ennen kuin vastasi. Majlen vilkaisi isää. Hän näytti ihan tavalliselta astellessaan eteenpäin, yhtä totiselta ja ajatuksiinsa vaipuneelta kuten aina. Varhaiset sunnuntaiamut olivat parhaita, mitä Majlen tiesi, kun kaupunki ympärillä vasta heräsi kohmeisena ja unisena. Hän oli usein ainoa, joka jaksoi nousta ja lähteä isän kanssa kävelylle. Isä halusi lähteä aikaisin liikkeelle ja pikku siskot Meeri ja Marjatta jäivät nukkumaan tai aamuleikkeihinsä. He halusivat harvoin mukaan ja Majlen oli tyytyväinen. Hän sai pitää isän yksin. Jos Meeri tuli mukaan, Meeri tahtoi Eläintarhan urheilukentälle

eikä silloin ollut samanlaista. Totta kai oli mukava juosta kentällä kuin oikeissa urheilukilpailuissa, asettua sormenpäät maassa läh-tökuoppiin ja isä viittasi heille kädellään merkin ja huusi napa-kasti: paikoillanne, valmiina, nyt, ja otti aikaa sekuntiviisarilla taskukellostaan kun he pinkoivat rinnakkain viereisillä radoilla minkä pääsivät. Isä huuteli koko ajan heidän peräänsä, Laitinen voittaa, Laitinen voittaa. Se oli hassua, koska he olivat kumpikin Laitisia. Meeri voitti yhtä usein kuin Majlen vaikka oli nuorempi, mutta vikkelmämpi pienistä kintuistaan. Isä oli leikkisämpi ja pu-heliaampi jos Meeri oli mukana, mutta Majlen piti näistä aa-muista enemmän. Kun he kävelivät isän kanssa kahdestaan Töö-lönlahden ympäri, juttelivat harvaksen ja isä pysyi hiukan ha-jamielisenä, vaikka he pysähtyivät välillä seuraamaan kaislikossa hiljaa kelluvia sinisorsia.

Isä oli kirurgi ja he asuivat Diakonissalaitoksen asuintalossa pääportin vieressä. Jos isä oli herätetty keskellä yötä leikkaamaan, Majlen ajatteli, että isä ei jaksaisi nousta eikä häntä saanut he-rättää, mutta silloinkin isä pomppasi makuukamarista samaan aikaan kuin joka ikinen sunnuntaiaamu. Makuukamarin perältä kuului äidin ääni, joka yritti suostutella isää lepäämään, mutta isä ilmestyi lastenhuoneen ovelle, venytteli pitkiä käsivarsiaan, tu-kahdutti kädellään haukotuksen ja sanoi reippaasti:

– No niin tytöt, kukas lähtee mukaan?

Isä tarvitsi sunnuntaikävelyn, oli yö ollut millainen tahansa.

Kaikkia lääkäreitä kutsuttiin tohtoreiksi. Samassa talossa asui muitakin tohtoriperheitä. Majlen muisti hämärästi, kuinka he muuttivat tähän taloon. Isä oli taitava kirurgi, Majlen oli kuullut sisarten puhuvan. Isä olikin kirurgina kahdessa sairaalassa, Ki-rurgisessa sairaalassa Kasarminkadulla ja Diakonissalaitoksella. Isä ei tullut aina laitoksen sunnuntaikirkkoon ja äiti oli siitä nä-

reissään, vaikka Majlen tiesi, ettei äitikään olisi halunnut kirkkoon, eikä varsinkaan joka sunnuntai, mutta meni toisten tohtoriperheiden vuoksi, vaikka ei muuten heidän kanssaan paljon seurustellutkaan. He eivät aina ehtineet aamuretkeltään takaisin ajoissa, usein kirkonkellojen kumea ääni kutsui vaativasti, kun he vasta lähestyivät mäkeä kotiinpäin. Silloin Majlenin ei auttanut kuin kipittää kirkon korkeat portaat ylös ja yrittää ryntäilemättä ja nopeasti löytää äiti ja pikkusiskot kirkon penkistä. Jos isä ei seurannut Majlenia, äiti puristi nopeasti Majlenin käsivartta. Majlen ymmärsi, että isä halusi mennä hetkeksi yksin kotiin, kun he muut olivat kirkossa. Joskus isän oli pakko tulla, kotirauhan vuoksi, hän tunnusti Majlenille kuin salaliittolaiselle. Silloin heillä oli koko ajan kiire, isä vilkuili taskukelloa ja vaikka Majlen yritti olla huomaamatta, se häiritsi heitä kumpaakin.

Majlen oli kymmenen ja aloittanut syksyllä neljännen luokan kansakoulussa. Pikkusisko Meeri oli toisella, pienin sisko Marjatta ei ollut vielä koulussa, Marjatta leikki pihalla laitoksen lämmittäjän ja talonmiehen lasten kanssa. Majlen oli kuullut, kuinka äidin ystävättäret harmittelivat, että toisten tohtoriperheiden lapset olivat vanhempia eikä Marjatalla ollut heistä seuraa. Äiti antoi Marjatan leikkiä pihalla ja oli tyytyväinen, että lapsia kuitenkin löytyi, vaikka he muut olivat koulussa.

Majlenilla oli punainen uusi koululaukku. Hän oli saanut laukun syntymäpäivälahjaksi ja otti sen joskus mukaan aamukävelyille. Laukussa ei silloin ollut koulukirjoja vaan paperipussissa leivänpalasia, joita he pysähtyivät heittelemään sorsille. Äidin mielestä koululaukkua ei olisi saanut käyttää kuin koulussa, mutta isä ei sanonut siihen mitään ja Majlen pakkasi kaikessa rauhassa laukkuun leipäpussin kirjojen tilalle. Isä ei yleensäkään

sanonut äidille vastaan, oli vain hiljaa. Äiti puhui paljon, mutta lopetti, kun isä pysyi hiljaa eikä vastannut.

Keväällä kun neljäs luokka päättyisi, Majlen pyrki oppikouluun. Kuinka kävisi pyrkimisen ja oppikoulun, jos tulisi sota. Majlen pysähtyi. Kevät oli vielä kaukana, tulevan talven takana. Oli vain tämä sunnuntai tässä. Syksy rannan pensaissa, rahiseva hiekka jalkojen alla. Majlen pyöritti hiekkaa kengänkärjellään.

– Mikäs nyt tuli? isä kysyi ja pysähtyi hänkin.

– Jos sota tulee, meneekö koulut kiinni?

Taas isä kosketti partaansa. Isällä oli kapea parta leuassa ja suun ympärillä.

– Jaa... kyllä ne siinä tapauksessa menee ja kaupungista on silloin parasta lähteä maaseudulle.

– Mutta...

– Älä nyt turhaan sitä mieti, voi koulua käydä muuallakin. Eikä me vielä tiedetä, tuleeko sota. Se nyt ei ole yhtään varmaa, minä en oikein usko siihen.

Majlen helpottui. Jos isä ei uskonut sotaan, sitä tuskin tulisi. Sodasta puhuttiin koko ajan, jopa sisaret supisivat keskenään, vaikka eivät koskaan puhuneet muusta kuin Jumalasta ja po-tilaista. Majlen oli nähnyt, kuinka ihmiset seisoivat kadulla tai maitokaupassa ja kuullut, kuinka he madalsivat ääntään, kun lapsia tuli kohdalle, mutta eivät kauan malttaneet puhua hiljaa, vaan päivittelivät kuinka kaupasta oli sokeri loppunut ja kahvi menisi kortille. Majlen kuunteli ja oppi, että perustettaisiin Kansanhuoltoministeriö. Se kai sitten huoltaisi kansaa. Isä saisi luultavasti syödä päivisin Diakonissalaitoksen tai Kirurgisen sairaalan ruokasalissa kuten tähänkin asti ja he saisivat ostaa sieltä keittoa ja kastiketta maitokannuun niin kuin ennenkin. Äidin mielestä isä

teki liikaa töitä kahdessa sairaalassa, mutta Majlen ymmärsi, että isää tarvittiin.

– Onko sairaalat auki jos sota tulee?

Isä hidasti askeleitaan.

– Sinähän nyt kovasti pohdit. Kyllä sairaalat ovat auki.

Majlen nielaisi. Niin tietysti, sairaalat tulisivat täyteen haavoittuneita sotilaita. Niihin ei sitten muita mahtuisikaan. Joskus Majlen toivoi, että isä olisi ollut vähän puheliaampi. Äkkiä Majlenia puistatti, isäkin huomasi sen.

– Jos sota tulee, täytyykö sinun lähteä sinne, missä ihmisiä ammutaan? Majlen nosti katseensa ja tuijotti isää rävähtämättä silmiin. Nyt isä katsoi takaisin, ei sukinut partaansa.

– Rintamalle tarkoitat, sotatoimialueelle.

Taas isä pelasi aikaa. Majlen nyökkäsi vakavana.

– Kyllä siellä lääkäreitä tarvitaan, kirurgeja varsinkin, mutta tarvitaan meitä täälläkin. Jos nyt niin kävisi, sairaaloista tulisi sotasairaalaita, me hoitaisimme potilaita täällä. Turvallisempaa leikkaaminen täällä on kuin rintamalinjassa.

Majlen ei oikein osannut kuvitella, minkälaista rintamalla ja sodassa olisi. Kuinka täällä olisi turvallista, jos kaikkien kuitenkin olisi hyvä lähteä pois kaupungista.

– Ei nyt mennä asioiden edelle, isä muistutti. – Maailma voi vielä rauhoittua.

Majlen halusi uskoa isää. Isä oli rauhallinen ja kulki vakaasti eteenpäin, hiukan etukenossa, kädet selän takana. He tulivat Rautatieasemalle, asema oli hiljainen sunnuntaiaamuisin. He katsoivat lähtölaitureita, maailma näytti jo nyt rauhalliselta. Yksikään juna ei ollut lähdössä eikä asemalla näkynyt kuin muutama saapuvan junan odottelija. He kiersivät laiturit ja kääntyivät vähitellen paluumatkalle, Töölönlahden ja Eläintarhanlahden välistä

kannasta takaisin kotiin päin. He ohittivat hiljaisina Kaisaniemen kentän, jossa pojat pelasivat kesällä pesäpalloa ja jossa Majlen kävi Meerin kanssa talvella luistelemassa. Nyt kenttäkin oli melkein tyhjä, vain kaksi poikaa potki keskenään palloa. Ennen Eläintarhan lahtea tie sivusi Kaisaniemen ravintolaa. Sieltä kuului kesäiltoina musiikkia, kun he joskus kävelivät tästä ohi, kun hän oli päässyt isän kanssa elokuvaan ja he olivat palaamassa kotiin. Sunnuntaiaamuna ravintola nukkui vielä.

Eläintarhanlahden taakse jäi muutamia kivitaloja, Työväentalon korkea graniittitorni, matalat puutalot ja Hakaniemen tori ja niiden takana tehtaiden piiput. Eläintarhanlahden rannassa oli veneitä ja lahden päässä häämötti Pitkäsilta, jonka alta pääsi merelle.

Kuinka kävisi Olympialaisten? Pojat koulussa sanoivat, että Saksa valmistautuu Suomessa ensi kesänä pidettäviin Olympialaisiin. Majlen olisi silloin oppikoululainen. Menisivätkö he Olympiastadionille, ostaisivatko he liput avajaisiin kuten isä oli luvannut? Majlen ei halunnut ajatella ensi kesää, ei edes huomista koulupäivää, vaikka pitikin koulusta. Hän ei halunnut enää kysyä mitään, kun isäkin halusi vain kävellä rauhassa eteenpäin. Kun he kääntyivät rannasta Ensi Linjalle, kirkon kellot alkoivat soida.

– Nyt meille tuli kiire, isä sanoi, mutta ei kiirehtinyt askeleita, eikä Majlenkaan.

SYDÄNTÄLÄMMITTÄVÄ HISTORIALLINEN ROMAANI SELVIYTYMISESTÄ, RAKKAUDESTA JA NAISISTA TALVISODAN JALOISSA

Henni Vilenius on toteuttanut unelmansa – hän on aloittanut sairaanhoitajan opinnot Helsingin Diakonissalaitoksella. Talvisodan alkaessa Henni temmataa kuitenkin Kannakselle kenttäsairaalaan. Sodan pimeimpinä hetkinä Henni löytää tukea muista sisarista sekä lääkäristä, joka tuntuu ymmärtävän Henniä paremmin kuin kukaan muu.

Helsingin jättää taakseen myös Majlen Laitinen. 10-vuotiaan tytön on paettava Helsingin pommituksia äitinsä ja siskojensa kanssa, kun hänen lääkäri-isänsä jää hoitamaan haavoittuneita. Maalla huoli niin isästä kuin rintamalle lähetetystä enosta tuntuu musertavalta. Näkeekö Majlen perheensä miehiä enää koskaan?

Elisabet Aho on palkittu suomalainen kirjailija, joka tunnetaan erityisesti historiallisista romaaneistaan ja lastenkirjoistaan.